

ASPECTE DIN ASISTENȚA MEDICALĂ A MUNCITORILOR FEROVIARI ÎN SEC. XIX

În anul 1869 s-a inaugurat în țara noastră prima cale ferată, pe linia București—Giurgiu. Datele pe care le posedăm cu privire la asigurarea asistenței medicale acordate muncitorilor de la această cale ferată sînt puține și insuficiente pentru a putea reconstitui în amănunt modalitatea în care muncitorii beneficiau de o oarecare asistență calificată. Se știe că începînd cu data de 20 octombrie 1869 doctorul Andrițeanu a fost numit titular al serviciului medical de la calea ferată. De asemenea, se cunoaște ordinul general care reglementa serviciul medical de la calea ferată București—Giurgiu, ordin emis la un an după inaugurarea primei căi ferate. Toate acestea erau acte normative asupra aplicării cărora nu posedam nici o dovadă.

Iată însă că Colecția de istoria farmaciei a muzeului nostru a intrat, datorită prof. dr. doc. Constantin Velluda, în posesia unui număr de 27 rețete emise de serviciul medical de la calea ferată București—Giurgiu în anii 1871—1872.

Rețetele la care ne referim (nr. inv. 1920—1946) constituie, fără îndoială, documente de o deosebită importanță medico-istorică, menite să aducă un plus de cunoaștere în problema asistenței medicale acordate muncitorilor de la căile ferate din București, în cea de a doua jumătate a secolului trecut. Ele pot fi abordate din multiple unghiuri: noi vom insista, în cadrul de față, mai cu seamă asupra morbidității.

Înainte de a trece la subiectul propriu-zis, socotim necesară o sumară prezentare a documentelor. Toate rețetele emise în anul 1871 sînt scrise pe formulare tipărite pe care citim antetul scris cu majuscule: „Calea ferată București—Giurgiu; Serviciul medical”, scris în colțul din stînga, iar în colțul din dreapta, cu litere cursive, „Anul 1871”, luna completată cu cerneală, urmată de cifra zilei.

Intr-un chenar negru este scrisă rețeta, iar în colțul din dreapta jos, imprimat în litere cursive: „Prețul Lei”, cifra scrisă cu cerneală, apoi „Bani”, după care urmează cifra scrisă tot cu cerneală.

Spre deosebire de rețetele emise în anul 1871, cele din anul următor nu mai sînt scrise pe formulare tipărite și poartă ca antet, scris de medic, „Calea ferată a Statului” sau „Gara”. Data este notată în colțul din stînga jos, iar în partea dreaptă sau la sfîrșitul rețetei s-a scris prețul de către farmacist.

Toate cele 27 de rețete poartă semnătura: Nichita. După iscălitura medicului urmează numele pacientului, apoi funcțiunea lui și uneori locul de muncă, pentru ca după aceea (în cele mai multe cazuri) să se indice diagnosticul, boala, specificîndu-se: *provenită în serviciu*, sau: *în timpul serviciului*. Ultima mențiune era necesară pentru ca, în conformitate cu regulamentul serviciului medical al căilor ferate adoptat în mai 1870¹, bolnavul să beneficieze de medicamente în mod gratuit.

¹ *Gazeta med.-chir. a spit.* I, 1870, nr. 13 din 23 iulie, p. 205—208. Cf. Gh. Brătescu, *Cîteva date despre ocrotirea sănătății muncitorilor în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, în vol. *Din trecutul medicinei muncii în România*, București, 1971, p. 92.

CALEA FERATA BUCURESCI-GIURGIU.

SERVICIUL

MEDICAL.

Anul 1971 Luna Aug. 1°

Nr. 4916

Eau de Chaux 500

ml. de vin
ca. 200. grammeMr. J.
"compă ună parte arătată."

Nr. 4916

Lactat de Magneziu

0.90. 40 gramme

Eau Com. 100 gramme

Mr. J. 1/2 lica adita.

Pentru Paulul George arj în
atelier în timpul serviciului.

Wickly

Președ. Lec. 1. Anul 1971

CALEA FERATA BUCURESCI-GIURGIU.

SERVICIUL

MEDICAL.

Anul 1971 Luna Sept. 10.

Nr. 4971

Lactat de Magneziu

1.90. 50 gramme

Eau Com. 120. gramme

Mr. J. punitat la interval de 1/2 ora.

Nr. 4971

Lactat de gipsime 1.50 Catjean

Ești de Vellaom 0.10 Catjean

— de gipsime 1.1.

Mr. J. 12. pulber. 30m. 3. Leasa

pentru fabrică Christ. Neelken

Wickly

Președ. Lec. 3. Anul 1971

Mară majoritate a rețetelor au imprimat în timbru sec: „Pharmacie Nationale. Aureliu Giura. Bucurest”, la care se adaugă o cifră. Aceasta este prezentă la toate rețetele, chiar dacă lipsește timbrul sec. Ea reprezintă numărul de ordine și indică faptul că rețeta a fost executată. La fel, nu lipsește nici prețul. În legătură cu farmacia, poate că nu este lipsit de interes să adăugăm că pe verso-ul câtorva rețete doctorul Nichita a menționat: „Spîțeria Națională. Str. Lipsani”.

Linia ferată București—Giurgiu a fost inaugurată în anul 1869² și a fost prevăzută încă din primul an cu un serviciu medical propriu. La 20 octombrie 1869 îl întâlnim pe doctorul Constantin Nichita Andrițeanu ca titular al acestui serviciu³. El își luase doctoratul în medicină și chirurgie la Paris, în noiembrie 1868, iar după câțiva ani, în 1876, va fi numit medic secundar la Spitalul Brîncovenesc. Doctorul Nichita Andrițeanu a funcționat la Spitalul Brîncovenesc 25 de ani, și tot atîția în calitatea de medic al primăriei Capitalei⁴.

În regulamentul de funcționare al serviciului medical de la calea ferată se prevedea ca, în caz de îmbolnăvire, timp de o lună, salariații să beneficieze de îngrijire medicală și medicamente fără plată, primind și salariul corespunzător. Cu toate limitele sale (cei care locuiau la peste 2 km de locul lor de muncă nu beneficiau de asistență medicală gratuită, la fel cei care sufereau de boli cronice contractate anterior intrării în serviciu), serviciul de la calea ferată se înscrie printre primele instituții medicale speciale pe seama muncitorilor din țara noastră⁵.

Rețetele de care ne ocupăm sînt în măsură să ne ofere date concrete și cit se poate de autentice, să ne concretizeze, măcar în parte, asistența medicală acordată muncitorilor bucureșteni angajați la calea ferată în anii 1871 și 1872 de către serviciul medical, care-l avea în frunte pe tînărul doctor Nichita (în 1871 avea 31 de ani).

Printre cei bolnavi se numără: George Moldovan, Anghel Nanu, Radu Stan, Ionigă Constantin, hamali; C. Ionescu, Nicolae Coman, Ion Lisceu, Ionigă Bălu, schimbători de cale (acari); Vasile Ion din brigada I-a, Nae Giurculescu de la cantonul 4, Christea Nedelcu, fochist, Iosif, mecanic și alții. Enumerarea de mai sus relevă prezența, printre cei asistați medical, a unor persoane făcînd parte din toate categoriile de muncitori din gara București.

Cu toate că dispunem de un număr relativ mare de rețete, ele sînt cu totul insuficiente pentru a formula concluzii ferme privind morbiditatea în mediul muncitorilor de la căile ferate, chiar pentru răsîmpul de doi ani, în care ele au fost emise. Pentru asemenea concluzii ar fi necesare o mulțime de date, care însă, din păcate, nu ne stau la îndemînă. Dintre acestea am aminti doar cîteva: o evidență completă a tuturor bolnavilor și îmbolnăvirilor, apoi diagnoza exactă a acestora și multe altele.

Cele 27 de rețete ce intră în preocuparea noastră au totuși calitatea de a ne oferi indicii cu privire la morbiditatea existentă printre muncitorii bucureșteni de la căile ferate în a doua jumătate a secolului trecut.

Cantitativ vorbind, cele mai multe rețete sînt date unor bolnavi de friguri pernicioase, o stare gravă a malariei. De această maladie suferea de exemplu acarul Ionică Bălu, pe seama căruia sînt emise patru rețete, una datînd din 22 septembrie 1871, următoarea din ziua de 24 a aceleiași luni, apoi două din anul următor: una din ziua de 29 august pe care doctorul Nichita menționa la diagnostic: „friguri în timpul serviciului”, pentru ca peste cîteva

² C. C. și D. Giurescu, *Istoria Românilor*, Ed. Albatros, București, 1971, p. 575.

³ *Monitorul oficial al României*, nr. 261 din 27 noiembrie/9 decembrie 1869, p. 1162. Cf. Gh. Brătescu, *op. cit.*, p. 92.

⁴ V. Gomoiu, *Repertor de medici, farmaciști, veterinari (personal sanitar) din ținuturile românești*, vol. I, Brăila, 1938, p. 18—19; V. Gomoiu — V. Plătăreanu, *Centenarul Spitalului Brîncovenesc*, București, 1973, p. 128.

⁵ Gh. Brătescu, *Istoria ocrotirii sănătății muncitorilor din România*, București, 1957, p. 70.

zile, în 2 septembrie, să-i alcătuiască o rețetă mai complexă, menționând friguri pernicioase în timpul serviciului. Cu același diagnostic există apoi două rețete pe seama altui acar, Nicolae Coman, din anul 1872, fără a fi însă datate mai exact.

De friguri pernicioase au mai suferit apoi alți doi acari, un hamal și un muncitor a cărui ocupație nu este menționată, pe nume Ioan Stan. Din cele 27 de rețete pe care le posedăm, zece sînt prescrise împotriva malariei în diferite faze de evoluție: friguri, friguri pernicioase.

După malarie, numărul cel mai mare de rețete au drept scop combaterea anemiei, provenită în serviciu, după cum specifică doctorul Nichita pe rețeta din 11 august 1871 emisă pentru Nae Giurculescu de la cantonul nr. 4. De aceeași maladie sufereau încă doi acari și un hamal. Toate cele patru rețete sînt emise în luna august, fie a anului 1871, fie a anului următor.

Cauzele care au dus la anemierea celor patru muncitori menționați în rețetele noastre (și cu siguranță numărul lor a fost cu mult mai mare) nu sînt greu de determinat. Ele rezidă în condițiile de muncă și de viață deosebit de precare pe care le aveau muncitorii⁶. Cu îndreptățit temeii adăuga doctorul Nichita în cazul lui Nae Giurculescu: „provenită în serviciu”; poate, o exprimare mai exactă ar fi fost: anemie din cauza serviciului.

Un număr însemnat de rețete (cinci) privesc consecințele unor accidente de muncă, evident intervenite în timpul serviciului. Ele se referă la două contuzii (într-un caz, acarului Nicolae Coman i-a căzut o bară de fier pe picior), o entorsă și o arsură. Nu știm despre ce grad de arsură este vorba. Doctorul Nichita menționează doar: pentru Pandelescu George ars în atelier în timpul serviciului.

Sînt prezente apoi afecțiuni ale ochiului cum este cazul hamalului George Moldoveanu care suferea de conjunctivită.

Din păcate, la destule rețete nu este menționat diagnosticul. În această situație, stabilirea lui se poate face doar pe baza medicației prescrise, ceea ce implică un larg coeficient de probabilitate, mai cu seamă atunci cînd este vorba de mai multe rețete magistrale prescrise aceluiași bolnav și care nu pot fi comparate cu rețete ale aceluiași medic unde diagnosticul să ne fie precizat. În cazul malariei, la unele rețete maladia n-a fost trecută. Însă, comparația cu cele la care se face precizarea bolii a făcut posibilă atribuirea lor pe seama acestei maladii.

Două dintre rețetele prescrise pentru George Pandelescu, probabil același care suferise o arsură în atelier, se referă la afecțiuni ale căilor respiratorii. Foarte probabil să fie vorba despre o bronșită acută.

De asemenea sînt greu de stabilit bolile care afectau aparatul digestiv ce par să figureze în alte trei rețete unde se prescriu medicamente eficiente în oprirea colicilor. Este foarte greu însă de precizat localizarea acestora. Putea fi vorba tot atît de bine despre o colică renală, cît despre altă afecțiune.

Ar mai fi de adăugat rețete ce par a avea în vedere afecțiuni ale aparatului cardiovascular, judecînd după infuzia de digitală ce intră în alcătuirea lor. Existența unor substanțe cu efecte antifibrile prezente pe alte rețete ne face să ne gîndim la anume boli infecțioase, dar fără a putea preciza un diagnostic oarecare.

Abordarea celor 27 de rețete ale serviciului medical al căilor ferate din București, din punct de vedere farmaco-istoric, prezintă de asemenea un interes deosebit, deoarece documentele de acest gen sînt foarte rare. O asemenea tratare dărește însă cadrul lucrării de față.

EVA CRIȘAN

⁶ Pentru condițiile de muncă și de viață ale muncitorilor din acest răs timp vezi, de ex., lucrarea citată în nota precedentă.

ASPEKTE DER ÄRZTLICHEN BETREUUNG DER EISENBahnARBEITER IM XIX. JAHRHUNDERT

(Zusammenfassung)

Die Sammlung der Geschichte der Pharmazie des Historischen Museums Siebenbürgens aus Cluj-Napoca hat neulich 27 Rezepte, vom Sanitätsdienst der Eisenbahn București—Giurgiu zwischen 1871 und 1872 verschrieben, erworben.

Die Verfasserin stellt die 27 Rezepte mit der Unterschrift des Doktors Nichita vor. Jedes Mal ist der Name des Kranken, die Diagnose mit der Vormerkung: „im Dienst vorgekommen“ damit der Kranke kostenlose Medikamente bekommt, aufgeschrieben.

Doktor Nichita, unter den ganzen Namen Constantin Nichita Andrițeanu, hat das Doktorat in Medizin und Chirurgie in Paris im November 1868 erhalten und am 20. Oktober 1869 wurde er als rechtmässiger Inhaber des Sanitätsdienstes der Eisenbahn București—Giurgiu ernannt.

Die Verfasserin studiert die Rezepte vom Standpunkt der Sterblichkeit her und gelangt zur Schlussfolgerung, dass die Mehrheit der Krankheiten sich auf die beziehen, deren Etiologie auf das unsichere Leben der Arbeiterklasse zurückzuführen ist. Eine grosse Anzahl von Rezepten sollten die Blutarmut bekämpfen. Ausserdem beziehen sich eine Anzahl Rezepte auf die Folgen der Arbeitsunfälle. Es gab viele die an Malaria liden. Es fehlen auch nicht Augenkrankheiten, Krankheiten der Atmungorgane oder die des Verdauungs- und des Blutkreislaufapparates.

Die Verfasserin ist der Meinung, dass man aufgrund dieser Rezepte über die Sterblichkeit der Eisenbahnarbeiter selbst auch für die Zeitspanne von zwei Jahren in der sie herausgegeben wurden keine standhafte Schlussfolgerungen formulieren kann.